محمد طاهرجبارخيل

لوبيا

Phaseolus Vulgaris علمي نوم

Bean انګليسي نوم

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

د زراعت د ضرورت او اهمیت په هکله چې ساینس او د زماني تقاضا یې تائید کوي قرآن کریم ۱۴۰۰ کاله مخکې د دې خبرې اعلان کړی او انسانانو ته یې لارښونه کړې چې پراخو ځمکو او غرونو څخه استفاده وکړی تر څو سوکاله او خوشحاله ژوند وکړي.

پوهیږو چې حبوبات ٪۲۰ پروتین لری او د پروتینو څخه غنی دي او د حبوباتو کښت کولای شی چې د پروتینو کمښت رفع کړي په دې خاطر چې د حیواني پروتینو کمښت په دې وروستیو کې کمښت زیات شوي نو د همدې کبله نباتي پروتینو ته ضرورت لیدل کیږی او د دې بوټو کښت نسبت ترهغه وخت اوس زیات ورته ضرورت لیدل کیږی چې نوموړي بوټي باید په ترتیب سره د کښت لا ندې ونیول شی.

لوبیا د نړۍ د مهمو حبوباتو له جملې څخه دي چې د Fabaceae په کورنۍ پورې اړه لری چې انسانان یې د تغذیې لپاره په مصرف رسوی چې د پروتینو له کبله ډېر غنی دي او د علوفې څخه یې حېوانات استفاده کوی. همدارنګه لوبیا پروتینو څخه علاوه کاربوهایدریت، فایبر، ویټامینونه او څه مقدار شحمیات هم لری چې د انسان د مصرف لپاره د ارزښت وړ دي نن ورځ لوبیا په ټوله نړۍ کې کرل کیږی او ښه په زړه پورې حاصل ترې لاسته راځي. چې په ګرمو او معتدلو سیمو کې یې پراختیا موندلې ده اوس زمونږ په هیواد کې هم په مختلفو سیمو کې په مناسب محیطی شرایطو کې کرل کیږی او ښه حاصل ترې لاسته راځي.

هیله ده چې مسلکی مینه وال او کروند ګر ورڅخه ښه ګټه واخلي.

په درنښت

محمد طاهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا تاریخچه او پیدایښت:History and origin of bean

د ۱۹ پېړۍ په اواخروکي پوهانو د معمولي لوبیا لپاره یوه نوې نړۍ خلاصه وموندله د لاسته راغلو څېړنو او مشاهداتو پر اساس چي لوبیا لومړې له (پیرو) څخه او له هغه وروسته د متحده ایالاتو له جنوب غرب څخه لاسته راغلی دي او (Wetmak) چې د یوه عالم نوم دی په (۱۸۸۰- ۱۸۸۸) م کال کي یې نتیجه واخیسته چي لوبیا له دغې ناحیې څخه منشآ اخیستي ده .

په نړېواله سطحه د لوبیا د کښت لاندې ساحه (۲۴) میلونه هکتاره ده او په همدې توګه د دانه ایزه نباتاتو په منځ کې یې لومړې مقام ترلاسه کړې .

د لرغون پېژندونکو یادونه او لیکني د دې څرګندوئ دی چی د لوبیا وحشي ډولونه په امریکا کې شتون لري په اوسنیو وختونو کې پر دې عقیده ده چې لوبیامنشآ مرکزي او جنوبي امریکا ده.

او د نورو کتابونو نظریاتو له مخي هم داسې ښکاري د لوبیا اصلی منشا آسیا ده لینه په دی نظر باندې موافق و ولې ورسته بیایې د(wetmak) نظریه تایید کړه. در لرغون پیژندني له مخي لوبیا ۴۰۰۰کاله مخکې په مکزیک کې اهلیشوی دی دغه بوټې اوس هم په پراخه پیمانه سره په مدیترانه ای سیمو کې کرل کیږی.

تر اوسه پورې د لوبیا ډیر ډولونه کرل کیږي چي د هغوی له جملي څخه شني لوبیا د نړیوالو ډیره توجه ځانته جلب کړې ده چي ډیر زیات استعمال لری لکه څرنګه چه مو مخکې وویل د لوبیا اصلې منشاء مرکزی او جنوبی امریکا ده او ۶۰۰۰ کاله مخکي اهلي شوی او د اول ځل لپاره د جوارو سره کرل شوی دي اما د چشم بلبلی لوبیا اصلی منشاء افریقا ده او د سپیني لوبیا منشاء جنوبی امریکا ده.

خنجری لوبیا ۳۰۰۰کاله مخکې د مکسیکو څخه لاسته راغلی دی. دسرو لوبیا منشاء دهمالیا او د مرکزی چین څخه تر مالزیا پوری ګرمی سیمې دی او په همدی ترتیب سره د لوبیا ډولونه د مختلفو ځایونو څخه منځ ته راغلي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا خوراکي او اقتصادي ګټې : Food and Economic value

د لوبیا اقتصادي ګټې : Economic value

د نړۍ له ډېرو غورو دانه ایزو نباتاتو له ډلي څخه یو هم لوبیا دهد نړۍ د لوبیاو د بیلا بیلو ډولونو د کښت لاندي ساحه (۲۴) میلونه هکتاره ده په همدي اساس د حبوباتو په ډله کي لومړي مقام لری د ټولو ډولونو نړیوال منځني تولید یې (۵۰۰) کیلو ګرامه في هکتاره دی.

د (۴۰) فیصده د کښت لاندي ساحه یې په آسیا ، (۳۰) فیصده یې په امریکا ، نیږی (۹) میلونه هکتاره د لوبیا ؤ د بیلا بیلو ډولونو د کښت لاندی ساحه په هندوستان ، (۴)میلونه هکتاره په برازیل ، (۵.۱) میلونه هکتاره په مکسیکو ، (۰.۳) فیصده هکتاره په بروندی کي.

په ۲۰۱۰ م کال کي ټول تولیدات د نړۍ د وچو لوبیا ۲۳ میلونه میترک ټنه و چي د ۳۰ میلونه هکتاره نه زیاته ساحه کي کرل شوي و .او په ۲۰۱۰ م کال کي ټول تولیدات د نړۍ د شنو لوبیا د۷.۱۷ میلونه میترک ټنه و چي د ۱.۱۵ میلونه هکتاره کي کرل شوي و.

لس غوره د وچو لوبیا تولیدونکي هیوادونه

(میلونه میترک ټنه په ۲۰۱۰ م کال کي)

لس غوره د شنو لوبیا تولیدونکي هیوادونه

(میلونه میترک ټنه په ۲۰۱۰ م کال کي)

Top ten dry bean producers (million metric tons), 2010

India	4.87
Brazil	3.20
Myanmar	3.03
China	1.53
United States	1.44
Mexico	1.16
Tanzania	0.95
Uganda	0.46
Kenya	0.39
Argentina	0.34
World Total	23.23

Top ten green bean producers (million metric tons), 2010

China	13.03
Indonesia	0.88
Turkey	0.59
India	0.58
Thailand	0.30
Egypt	0.27
Morocco	0.20
Italy	0.18
Spain	0.17
Mexico	0.10
World Total	17.65

File://G:\bean\Phaseolus vulgaris - Wikipedia, the free encyclopedia.htm

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبيا خوراکي ګټې :Food value

لوبياډېره اندازه پروټين لرى د څېړنو او مطالعاتو څخه په ډاګه کېږي ده چې د نبات پروټين په ډېرې چټکې سره په ميوو او په ځانګړى توګه تخمونو کې ذخيره کيږي د ۶۰-۲۵ ورځو په منځ کې هره ورځ ۱۷ميلى ګرام په شا او خوا کې پروټين په نبات کې زياتيږي.

لوبيا په شنه ډول او يا په وچ ډول سره تهيه کولاى شو چې شنه ډوله لوبيا ممکن تازه او يا کنسرو په شکل په مصرف رسيږى.

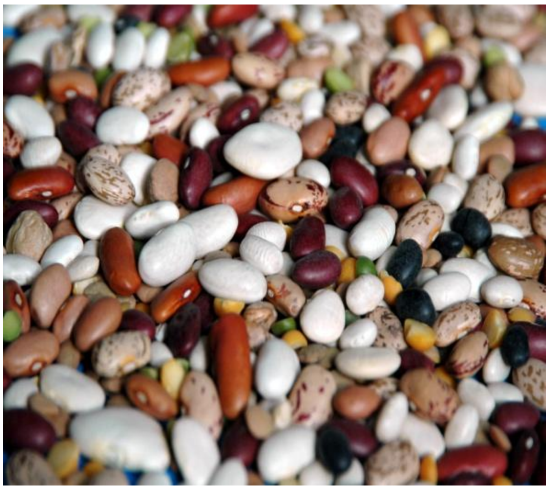

(وچ لوبيـــــــــــا)　　(شنه لوبيـــــــــا)

دى ته مو پام بايد وى چې لوبيا په خام شکل سره په مصرف ونه رسيږى علت دا دى چې يوه سخته ماده لري چې فاسلين (Phaselin) نوميږى چې کولاىٔ شي چې هاضمي سيستم خراب کړي. او د لوبيا يو داسي ډول شته دى چې په خپل ترکيب کې غوړ لريچې حيواناتو ته ورکول کيږي چې د حيواناتو لپاره فايده رسوي او د حيواناتو د محصول د زياتوالى سبب ګرځي هغه خلک چې د غوښې څخه استفاده نشي کولې نو د پروټينو د پوره کولو لپاره دي د لوبيا څخه استفاده وکړي.

په شنو لوبيا کې له پروټين څخه علاوه کلسيم ، مګنيزيم ، او اوسپنه موجوده ده او د او د بي ويټامينونه لکه(B B1 B2 B6) ډيره ښه او غوره سرچينه ګڼل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عمومي ډول د شنو لوبیا د دانو جوړښت په لاندی ډول دی : د وچې داني ترکیبی موادو فیصدي

اوبه	۱۱٪
پروتین	۲۲٪
شحم	۱.۶٪
کاربوهایدرېت ۵۷.۶٪	
فایبر	۴٪
معدني مواد	۳.۶٪

د لوبیا طبي ګټې:

۱: هغه ناروغان چې د زړه له ناروغیو څخه شکایت کوی لوبیا ورته ګټه رسوي .

۲: زړه تقویه کوي.

۳:لوبیا په خپل ترکیب کی یوه کیمیاوي ماده لری چی ازوئیت نومیږی د زړه نور مال فعالیت ډاډمن کوي.

۴: ګردی تیږی لپاره ښه دی او د ګردی تیږی لیری کوي.

۵: سینه او سږی نرم کوي.

۶:اضافی اوبه د بدن څخه خارجوي.

۷: جنسی قوت تحریکوي.

۸: د وینی کلسترول کموي.

۹: د سرطان ضد دي.

۱۰: د وینې فشار لېری کوي.

۱۱: لوبیا د خارجي استمال لپاره ملهم ورڅخه جوړوي او د زخمونو د پاسه یي ږدی ترڅو التهاب یي کم کړی.

۱۲.د لوبیا په خوړلو سره اولاد عقل مند پیدا کیږی.

۱۳.همدارنګه لوبیا نورې ګټې هم لری چې بولې زیاتوی شیدې زیاتوی بلغم بیلوی حیض راولي بدن قوی کوی وینه ډیروی رنګ ته ښکلا وربښي او د ملا او پښتورګو درد ته فایده رسوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا نباتي ځانګړتیاوې : Botanical description of bean

لوبیا یوکلن معمولی بوټی دی او د پېژندل شویو حبوباتو له جملې شمیرل کیږی په همدې یو کال کې خپله جسمي او جنسي وده بشپړوي زمونږ په هېواد کښېې اوس کرنه زیات رواج لري.

لوبیا د (Fabaceae) فامیلی پورې اړه لری چې علمي نوم یی Phaseolus vulgarisدی اود شنو لوبیا ډولونه سلګونو نه رسیږی د لوبیا ډولونه دلوړوالي له نظره په دوه ډوله دی : ټیټ قد لرونکی او لوړ قد لرونکی.

الف:Bush type or (Dwarf type)

دغه نباتات ټیټ قد لری چې ارتفاع یی ۲۰-۶۰ سانتی مترو پورې رسیږی چې ژر رسیدونکی او محدوده نمو لري چې په ګرمو سیمو کې ښه وده کوی.

ب: Pole type (Runner bean)

نامحدوده نمو لری او امکان لری چې ۲-۳ مترو په ارتفاع پورې رشد وکړی په دې کې د لوبیا هغه انواع شاملې دی چې لنډو او اوږدو ورځو ته ضرورت لری او په سړو سیمو کې ښه وده کوی د لوبیا ټولې نوعې په دوه عمده جنسونو پورې اړه لري.

۱: د)Phaseolus(جنس د امریکایی کلکو تخمونو ډولونه په کې شامل دي.

۲: د (Vigna) جنس د اسیایي ډولونه په کې شامل دي.

د امریکایي ډولونو پوښ پلن او څوکه یې لوړه وی چې (۴-۸) داني تخمونه لری چې تخمونه یی کلک وی .د اسیایی ډولونو پوښ یې نرې اوهم وړوکې وی چې ډېری داني لري.

(ټیټ قد لرونکي لوبیا)　　　　(لوړ قد لرونکي لوبیا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا ټکسانومي : Taxonomy of bean

Kingdom: plntae (phyta)

Division: Angiosperms (spermatophyte)(Seed plant)

Class: Eudicots (Cotyledon)

Subclass: Rosids (Dicotyledon)

Order: Fabales

Familiy: Fabaceae

Genus: Phaseolus

Species:P. Phaseolus (spp)

Scientific name: Phaseolusspp

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه لوبیا دوه مشیمه یی (Dicotyledon) نبات دی چې د مختلفو برخو څخه جوړ شوې دی چې په لاندې ډول دي.

۱: ریښه : Root

دا نبات د یوې اصلي ریښې لرونکی دی کوم چې په خاورو کې تر یو متر ژوروالي ودهاو نمو کوي څو جانبی (اړخینی) ریښې لري چې په خاوره کې تر ۱۵ سانتی متره پورې نفوذ کوي.

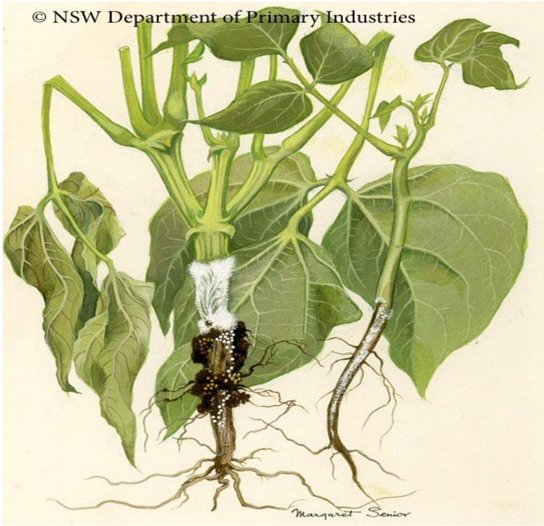

د فرعی ریښو (Lateral roots)د پاسه قهویي رنګه او نامنظم رنګ لرونکي ناجیلونهوجود لري چې د نایتروجن نصب کونکي دي چې په کرنیز تناوب کې د ځمکې (خاوره) د حاصلخېزۍ لپاره ډېر ګټور دي . د لوبیا په ریښو کې یو ډول باکتریا پیدا کیږی چې د هوا ناتروجن ځمکې ته جذبوېچې په پایله کې د لوبیا د چټکې ودې سبب ګرځي نوموړې باکتریا په سودا ګریزه توګه هم پیدا کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: ساقه : Stem

د لوبیا د Bush type په نوم ورایتی د بوټو د تنو اوږدوالي د ۶۰ سانتي متره څخه تجاوز نه کوي کله چې خوشه (محور) او انتهایي ګل ښکاره شي نو د ساقي اوږدوالي توقف کوي په عوض یی شاخونه او پاڼې زیاتیږي او د لوبیا د Pole typeپه نوم ورایتي کې تنې د ۲- ۳ مترو پورې وده کوي.

۳: پا ڼې : Leave

د لوبیا دوه لومړنۍ پاڼې ساده او باقي پاڼې یې مرکبې او درې پاڼیزه وي پاڼې لکه د چرګې هګۍ په شکل او کوچنۍ وي . د پاڼو رګونه یې منشعب او په ډول ، ډول شکلونو سره په مختلفو بوټو کې لیدل کېدلائ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴: ګل : (Flower)

ددې نبات ګلونه په مختلفو رنګونو لکه سپين ، سور او بنفش ته مائل رنګونو سره ليدل کېږي او د محور د پاسه د (۲-۸) ګلونه منځ ته راځي چې په عيني حال کي له ښکته څخه پورته خوا ته غوړيږي . (۱۰) د تذکير آلي لري چې ۹ سره نښتي وي او به مرکز څخه يی د تآنيث آله بهرته راوځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵:مېوه یا پلي : (Fruit)

په مختلفو لوبیاؤ کې د مېوې د پوښ شکل توپیر لري د پوښ اوږدوالي معمولا   ۷-۲۰ سانتي مترو پورې وي چې د ۴-۶ او یا له دې څخه زیات شمیر دانو لرونکې وي.

د شنو لوبیا پوښ وتلې او ځوړند وي او په مختلفو ډولونو کې یو له بله سره فرق لري لکه پروت ، مستقیم ، پلن یا استوانه یی په شکلونو سره وجود لري او مېوه د پوښ په داخل کې موجوده وي.

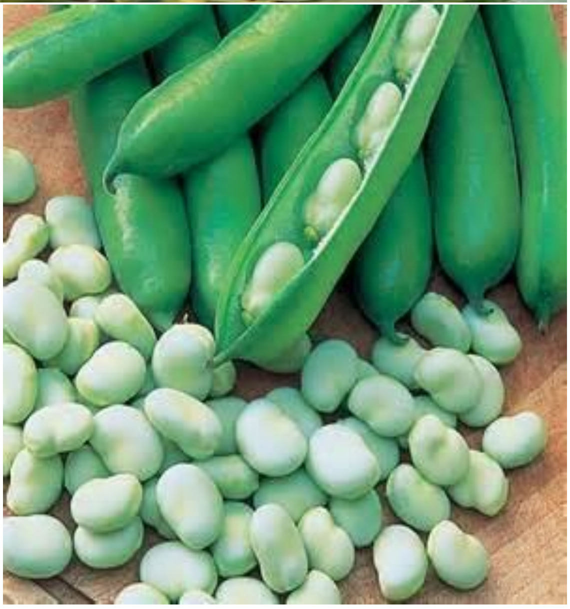

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ : دانه : Seed

د لوبیا دانه د تخم د رشد او نمو څخه لاسته راځي داني يې د ځيني خوراکي موادو لکه نشايسته ، شحم او پروتين لرونکي دي داني (تخمونه) يی د رنګ له نقطي له نظره تور ، سره ، سپين ، قهوه يی او ژير وي د داني اوږدوالي يی(۷-۱۶) ملی متره پورې رسيږي د لوبيا د (۱۰۰) دانو وزن يی(۲۰-۶۰) ګرامو پورې رسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا ډولونه :Beans spiecies

لکه څنګه چې مو مخکې وویل چې لوبیا د دانه ایزو نباتاتو په ډله کې لومړی مقام لري چې مختلف ډولونه یې زمونږ د ګران هیواد افغانستان او د نړی په مختلفوسیمو کې کرل کیږي چې په مناسب مقدار محصول تري په لاس راځي . چې مختلف ډولونه یې د نړی په مختلفو برخو کې کرل کیږي چې په لاندې ډول دي.

۱: شنه لوبیا :(Phaseolus vulgaris) (Green bean)

ددې نوعې لوبیامنشاء مرکزی اوجنوبی امریکاده په ۱۶قرن کې دهسپانویانواوپرتګالیانوپه زریعه اروپاته یوړل شو. دانبات دشنویازارعتی لوبیاپه نوم یادیږی چې داصلی اوفرعی ریښولرونکی دي.

په بوټه ایزو ډولونو کې یې د تنې اوږدوالي ۶۰ سانتي مترو څخه تجاوز نه کوي او په غزیدونکي ډولونو کې یې د تنې اوږدوالي د ۲-۳ مترو پورې وده کوي د پوښونو طول یې د ۷-۲۰ سانتي متره چې لرونکي د ۴-۶ دانو وي . او د تودخې مناسبه درجه یې د ۲۰-۲۹ ساتي ګراد پورې ده. په ګرم سیرو او نیمه ګرم سیرو سیمو کې د خاورې په مختلفوانواعو کې کرل کیږي او مناسب محصول تولیدوي .

۲: سپین لوبیا (Phaseolus lunastus) (Lima bean)(White bean)

د سپین لوبیا منشاء جنوبي امریکا (ګواتیمالا ، برازیل ، پیرو) دي . دا نبات په ۱۹ قرن کې اروپا ، افریقا او آسیا ته وارد شو چې زیاتره په امریکا کې کرل کیږي . معمولا وروسته پخېدونکي ډولونه یې پلن سپین او غټ تخمونه لري چې د ارقامو له مخې ویل کیږي چې له پیرو څخه منشا اخیستی ده . ژر پخیدونکي ډولونه یې د ګردو لږ پلنو او رنګه دانو لرونکي دي . نوموړو ارقام احتمالا کېدائ شي له مکسیکو څخه منشا اخیستي وي.

سپین لوبیا علوفه یی دي او په یو کلن، دوه کلن او څوکلن ډولونو سره پیدا کیږي ګلان یي سپین، شین ، بنفش او سور ته مایل لیدل کیږي. د وده ایزې دورې اوږدوالي یې د نوعې د ورایټي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پور اړه لري چې عموما د ۸۰-۱۵۰ ورځو ته رسیږي چې مناسب pH یې د خنثی په شاوخوا کې دی او د یخنۍ په وړاندې یو حساس نبات دی او د ناوړه شرایطو په وړاندی یې مقاومت هم یو څه لږ دی

۳: خنجري لوبیا : (Convalvia ensifformis)

دا نبات د لرغوني مکسیکو څخه ۳۰۰۰ کاله مخکې له میلاد څخه په لاس راغلې دی او د مرکزي او جنوبي امریکا اصلي نبات دی. او په پراخه پیمانه د ټولې نړۍ په ګرم سیرو سیمو کې یی پراختیا موندلې ده. خنجري لوبیا یو بوټه ایز او ولاړ نبات دی چې ۱-۲ متره په ارتفاع سره طول لري. اصلي ریښه یې په آسانۍ سره خپریږي چې په خاوره کې تر ۱۵۰ سانتی متره نفوذ کوي چې تنې یی علوفه یې او خورې ورې (منشعبې) دي. ګلونه د فرعي تنو دپاسه تشکلیږي. په هر پوښ کې ۸-۱۸ دانې وي چې سپین رنګ لري. او د ۱۰۰۰ دانو وزن یې په حدود کې د ۱۰۰۰-۲۰۰۰ ګرامه دی. او ټولې ورائټي یي په ګرم سېرو شرایطو کې ښه وده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴:علوفه ای لوبیا : (Dolichos Uniforms Syn D Lablab)

د دې لوبيا منشاء د افريقايي غرونو لړئ ده او له هغه ځائ څخه بيا د آسيا جنوب شرق ته راوړل شوې دی د دې نبات زياته جغرافيايي خپرېده په هند ، مصر، سوډان ، او ايتوپيا کې ده . يو کلن ولاړ او پورته خواته غزيدونکي علوفه ای نبات دی تنه يې د کمې ودې په صورت کې د ۳-۱.۵ مترو په شاوخوا او د ودې پر وخت ۵-۱۰ مترو پورې ارتفاع لري .او د تنې رنګ يې شين په نظر معلوميږی پاڼې يې غټې معلوميږی او درې پاڼيزی دی ګلونه د يو اندازه فاصلو پر اساس د تنو او پاڼو تر منځ قرار لری چې رنګ يې سپين ژيړ او بنفش دی او ګل ورکونه يی له ښکته څخه پورته خواته پيل کيږی ميوه يې پوښ او طول يی له ۱۱سانتی مترو څخه ډير دی هر پوښ که ۲-۵ پوری کوچنۍ دانې لری چې رنګونه يی سپين قهويي او تور دی او در ۱۰۰۰دانو وزن يی هم له ۱۰۰۰ګرامو څخه ډير دی دا نوعه لوبيا ګرمي خوښونکی دي چې د تيغ وهلو لپاره يې مناسبه او مطلوبه د تودوخې درجه ۲۰-۳۰ سانتی ګراد دی.

۵: مخملي يا بنګالي لوبيا : (Mucuna adans)

دا نوعه لوبيا له آسيا جنوب څخه منشاء اخيستې ده چې د لومړي ځل له پاره په پخواني هند کې اهلي شول . او بيا وروسته برما ، چين او جاپان ته يوړل شول د جغرافيه له نظره خپريدل يې محدود دی او يواځې په ګرمو سمو لکه : په هند او جاپان کې کرل کيږي . دا نوعه لوبيا د يو متر ارتفا لرونکې او په غټو فارومونو کې د ۴-۱۰ متره پورې ارتفاع يې زياتوالي مومي . پاڼې يې درې پاڼيزه او د چرګې هګۍ د شکل په څېر دی . مېوه يې تېره څوکه لری د کومې په وسيله چې د حيوانانو له خطر څخه په امان کې وي .چې دانه يې په لاندې ډول ده.

(۲۰-۲۵)٪ پروټين

(۲۹-۵۲) ٪ کاربوهايدريټ

(۲-۵) ٪ شحم

(۳-۴) ٪ معدني مواد

۶: مټ لوبيا : (Vigna aconitfolius)

دا نوعه لوبيا د هند د نيمه وچو سيمو څخه منشاء اخيستې ده او په آسيا کې د دانو په منظور په ځانګړي توګه او يا د باخرې او ږدنو سره په مخلوط ډول کرل کيږي . د لنډو ورځو نبات دی او تر يوه حده پورې منشعبې تر ۳۰ سانتي مترو پورې وده کوونکې تنې لري . ګلان يې خاکستري يا تور وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷:ادزوکي لوبيا : Vigna angularis

دانوعه لوبيالاتراوسه دجاپان اوچين څخه بهرندي کرل شوی يوکلن ولاړنبات دی چی روښانه زيړاودغنچوپه شکل ګلان لری پوښونه يی ۱۰سانتی متره طول او ۱۰دانوپه شاوخواپه سورقهوه يی ياتوررنګه دانی په کی قرارلری.

Adzuki – Bean

۸ : تپاري لوبيا : Phaseolus acutifolios (Tepary bean)

دا نوعه لوبيا د مکسيکو په شمال کې اهلي شوې دي او په پراخه پيمانه سره د امريکا په جنوب غرب سيمو کې کرل کيږي . د دی لوبيا خاصه ځانګړتيا دا ده چې ژرپخيږي او د وچوبي په وړاندې مقاوم دي نو فلهذا دا لوبيا د ګرم سيرو او چو سيمو د ډيروبا ارزښته حبوباتو څخه شميرل کيږي پاڼې يې پلنې ، اوږدې او د ۵-۹ ساتې مترو په طول پوښ لري ، چې په منځ کې يې سپينې ، قهوه ای يا تورې داني وجود لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹: سره لوبیا : (Red bean):Phaseolus calcaratus)

دا نوعه لوبیا د همالیا ، مرکزی چین او برما د ګرم سیرو سیمو بومي نبات دی په فلپین ، برما ، هند ، ایران ، افغانستان او چین کې یې له وچو دانو څخه د خوراک په توګه ګټه اخستل کیږي . یو کلن ولاړ نیمه ولاړ یا زغلیدونکي تني لري چې د تنو اوږدوالي یې د ۳۰-۱۰۰ سانتي مترو پورې رسیږي . پاڼې یې درې پاڼیزه او لوړ پوښونه لري چې د ۸-۱۲ دانو لرونکي دي د ۱۰۰ دانو وزن یې ۸-۱۲ ګرامو پورې دی.

۱۰: چشم بلبلي لوبیا : Vigna sinensis

د دې نوعې لوبیا منشاء افریقا ده او له دی ځای څخه هند ، چین ، شمالي او مرکزي امریکا ځینې برخو ته انتقال شول . تنکی او تازه داني او نا رسیدلي پلي یا پوښونه تر ګټې لاندې نیول کیږي او کله کله په امریکا کې له هغې څخه کنسروا جوړوي او د نړی په سطحه د ۱.۵-۲ میلونه ټنه وچې داني تولیدوي د چشم بلبلي لوبیا څخه د شنې سرې ، علوفې او د شنو پوښونو په توګه هم ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا توافق :Bean adaptation

۱ : اقلیمي شرایط (د ودې اغیزمن عوامل) Climate factors

لوبیا د ګرم موسم نبات دی چې مناسبه حرارت د لوبیا د رشد له پاره د (۲۵-۲۹) سانتي ګراده حرارت حدودو په منځ کې ده چې د (۴۰) سانتي ګراد څخه د حرارت درجې څخه پورته دانه نه تشکیلوي او د (۱۵) سانتي ګرادد حرارت درجو څخه په ټیټه حرارت درجه کې رشد (وده) نه شي کولائ .لوبیا د لنډو ورځو نباتات دي او یو څه انداره سیورې زغملې شي چې د مکملې ودې له پاره (۱۳۰-۱۲۰) ورځو ته ضرورت لري . شنه لوبیا د لړ رطوبت سره ښه مقاومت کوي مګر په وچو شرایطو کې یې تولید کمیږي . وچه او ګرمه هوا خصوصا د ګل کولو په وخت کې د دې سبب کیږي چې صحیح پلې جوړ نه کړي یعنې په دی وخت کې د وچې هوا سره حساس وي.

بهترین ځائ د کرلو له پاره هغه ځائ دی چې د فصل په اخر کې یعنې (کله چې فصل سرته ورسیږي) باران ونه شي .د اکثرو لوبیا ډولونو د دانې پوښ د اوبو په مقابل کې غېر قابل نفوذ دي د باد د جریان په وخت کې ذخیره کوي یا ګرمو ذخیره خونو کې یې ساتي تر څو چې پوش نور هم سخت شي .زیات بارانونه د ګل د رژیدو باعث ګرځي او په مرضونو اخته کیږي . د خاورې مناسب PH دغه نبات له پاره د ۶-۷ پورې دی.

سره له چې شنه لوبیا په هر ډول اقلیمي شرائطو کې وده کوي خو په توده هوا کې یې ښه او حاصل یې په زړه پورې وي . په دوبي په تېره بیا په ماسپښین کې باید د لوبیا له پاره سیورې له نظره ونه غورځول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲:خاوره :Soil

لوبیا پهداسي خاورو کې ښه شنه کېږي کوم چې د ډېرې حاصلخېزۍ لرونکې وي چې دا ډول خاورې د اوبو او د هوا د نفوذ د منني ډېره وړتیا لري.

یو شمېر لوبیا لکه : چشم بلبلي لوبیا هم لکه د نورو حبوباتو په شان د رائزوبیم باکتریا سره د ګډ ژوند تېرلو د نایتروجن په نصب باندې قادره دي نو په همدې اساس مولبیدیم ، کوبالت ، مس او فاسفورس ته اړتیا لري له نایتروجن څخه د نبات د ودې په مرحله کې ګټه اخیستنه د هغه د ګل د مرحلې پر تله محصول باندې ډېره زیاته اغیزه کوي.

همدارنګه شنه لوبیا په مختلفو خاورو کې شنه کېږي هغه خاورې چې ښه تهویه او زیات عضوي مواد ولري د دې نبات له پاره غوره ګڼل ګېږي . او هغه خاورې چې کلکې وي نبات کښت کمزورې کوي.

هغه لوم خاوره چې کاملا حاصلخیزه ، ښه زهکشي شوي او زیات هیومس ولري د لوبیا د کرلو له پاره ترجیع ورکول کېږي . هغه خاورې چې تېزابي وي باید ګچ ورکړل شي او د زیات ګچ ورکولو څخه باید ډډه وشي . او په هغو ځایونو کې چې د خاورې ناروغۍ وجود ولري شنه لوبیا باید هلته د یو یا دوه ځلې کرلو څخه وروسته باید بیا پنځه (۵) کاله وروسته وکرل شي (یعني ۵ کاله کرنیز تناوب ورکړل شي) شنه لوبیا عملا په مختلفو خاورو کې کرل کېږي . په کالیفورنیا کې په پیټ (Pet) خاورو کې کرل کېږي او په زړه پورې نتیجه یې ورکړې ده په ګنګل کېدونکې سیمو کې ژر رسیدونکې ورائټوګانو ته په نرمو خاورو او لوم نرمو خاورو ته ترجیح ورکول کېږي او متوسطه رسیدونکو ورائټي ګانو ته درنې خاورې ګټورې دي . شنه لوبیا په اکثره سیمو کې د نایتروجن په زیاتوالي سره ښه عکسل ا لعمل ښئ که څه هم نوموړې ځمکه په تکراري ډول د کښت لاندې هم ونیول شي.

۳: د نایتروجن نصب :

شنه لوبیا د نایتروجن په نصبولو کې ضعیف دي مطالعاتو راښودلې ده د نبات په بندونو کې د کاربوهایدریت نه موجودیت د نایتروجن نصب محدودوي .د شنو لوبیا په ورائټو کې د نایتروجن په نصبولو کې تر هغه وخته اختلافات موجود وي چې تر څو پورې ګل رشد (نمو) نه وي کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا کرنیزې عملئې : Cultural practices of bean

۱: د ځمکې چمتو کول (بستر جوړول) : Seed bad preparation

د لوبیا د کښت له پاره ځمکه په داسې طریقې سره اماده شي چې د تېغ وهنې او زرغونېدلو له پاره غوره محیطي شرائط ولري. او اجازه ورکړي تر څو رېښې ښه وده وکړي او خوراکي عناصر په ډېره اسانۍ سره جذب کړي.

او همدارنګه کله چې سړه هوا او ګنګلونه په بشپړه توګه مات شي او خاوره توده شي د شنه لوبیا د کرلو له پاره مناسب وخت ګڼل کېږي. ځمکه باید دې په مني تیاره او (۳۹) سانتي متره په اندازه ژوره واړول شي د حیواناتو زړه سره (کود) دې د خاورې سره ګډه شي خاوره له کر څخه مخکې باید په بشپړه توګه پسته شي . که چېرې خاوره تېزابي وي نو په خاوره کې دې په مناسبه توګه چونه ګډه شي . قطارونه دې (۴۰-۵۰) سانتي مترو په فاصله جوړ شي . د بوټو تر منځ واټن دې تر (۱۰) سانتي مترو پورې په نظر کې ونیول شي او همدارنګه په یوه ساحه کې دې له دوو ځلو څخه زیات لوبیا ونه کرل شي .ځمکه باید ښه قلبه شي دا چې لوبیا د ډېرو سطحي رېښو لرونکي دي د ډېر حاصل په نتیجه کې د باد او باران له امله زیانمن کېږي.

د تجارتي تولید له پاره د شنو لوبیا تخمونه باید په لوړو بسترو کې وکرل شي . عنعنوي کرنه کې تخمونه (۲-۲.۵) سانتي متره په خاوره کې ژور کرل کېږي چې په یو سوري کې باید درې (۳) دانې تخمونه واچول شي چې د شنه کېدلو څخه وروسته کله چې بوټي ځوان شول په سوري کې باید ۲ بوټي پرېښودل شي . په کرونده کې چې د بوټو سره یې لرګي لګول کېږي د بوټو تر منځ یې فاصله (۱۵) سانتي متره فاصله پرېښودل شي . او د قطارونو تر منځ (۹۶) سانتي متره واټن پرېښودل کېږي .په تجارتي کرنه کې د بستر له مرکزڅخه مرکز ته یو (۱) متر فاصله نیول کېږي او په هر بستر کې دوه قطاره بوټي کرل کېږي چې د قطارونو تر منځ واټن (۴۰) سانتي متره او د بوټو تر منځ (۳۰) سانتي متره واټن پرېښودل کېږي چې په دې ترتیب سره په یوه جریب کې ۱۲۰۰ بوټي کرل کېږي.

د کرلو څخه مخکې ځمکه باید د ډسک په واسطه کاملا نرمه شي او د هغې څخه وروسته کومې لوټې چې ډسک پواسطه منځ ته راغلي وي د کلټیواټور پواسطه یې ښه میده شي تر څو خاوره د کرلو لپاره مکمله پاکه او نرمه شي دې ته مو باید پام وي چې تخمونه د کرلو څخه مخکې باید د کیمیاوي موادو سره معامله شي . لوبیا د جوانه وهلو له پاره ۱۵ سانتي ګراده حرارت درجې ته ضرورت لري. لوبیا په پسرلي کې د کنګل ختمېدلو څخه وروسته کله چې د خاورې حرارت درجه ۱۲-۱۶ سانتي ګراده وي کرل کېږي.د هېواد په جنوبي سیمو کې چې هوا سړه وي په پسرلي کې کرل کېږي چې کرل یې د قطارونو په شکل سرته رسېږي . تخم باید ۲-۳ سانتي متره پورې په خاوره کې ژور ښخ شي. د لوړ قد لرونکي بوټو له پاره باید تکیه جوړه شي او تکیه جوړونه باید د ګل نیونې څخه مخکې باید صورت ونیسي مګر د ټیټ قد لرونکي بوټی اتکاء ته ضرورت نه لري .ټیټ قد لرونکي بوټي نظر لوړ قد لرونکو بوټو ته ژر حاصل ورکوي. او دغه وخت د ۴۰-۵۰ ورځو د کرلو څخه وروسته په حاصل راځي یعنې خپل نمو ای ودې له پاره د ۴۰-۵۰ ورځو ته ضرورت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا ټیټ قد لرونکي نبات د حاصل ورکولو ډېر کم وخت دی د دې له پاره چې دایمي تولید ولرو د لوبیا کرل د هر دوو یا دریو هفتو وروسته کرل صورت ونیسي . شنه لوبیا د کنګل نیوني څخه اته (۸) هفتې مخکې هم کرلې شو . همدارنګه لوړ قد لرونکي لوبیا خپل نمویی ودې له پاره ۶۰-۷۰ ورځو ته ضرورت لري . دلوړ قد لرونکي لوبیا ؤ د حاصل ورکولو توان ډېر دی کله مو چې لوړ قد لرونکي لوبیا وکرل تر هوا سړیدو پورې په دوامداره توګه حاصل ورکوي.

په عومي ډول د لوبیا کرل په دوه ډوله دي چې په لاندې ډول دي.

۱: په خالص ډول ۲: په مختلط ډول

په خالص ډول د لوبیا کرل په درې ډوله صورت نیسي

۱: د لاس په واسطه د لوبیا د تخم کرل :

د لاس پواسطه د تخمونو شیندل د نامناسبو طریقو څخه ده چې په دې کې د تخم له پاره هېڅ ډول نظم او ترتیب د ځمکي (خاورې) پر مخ شیندلو له پاره نه وي دغه ډول کرلو څخه علاوه ټول کرنیز عملیات لکه : خېشاوه ، د اوبو تنظیم ، رنګړي کول ، خاورې نرمول او خاوره ورکول بوټو ته او نور عملیات غېر ممکن کوي . د دې تر څنګ یو اندازه تخم بې ځایه په مصرف رسیږي.

۲: په کپه یي ډول د تخم کرل :

په دغه سېستم کې ویاله وهل کېږي او په هغه کې یو یا څو داني تخمونه اچول کېږي دغه سېستم د لوبیا له پاره ډېر ګټور نه دی . او ګټه یي دا ده چې په یو معینه اندازه تخم کرل کېږي او د تخم د ضایعاتو مخه نیول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: د قطارونو په شکل د تخم کرل :

په دغه طريقه کې تخمونه په منظم ډول په قطارونو باندې په موازي ډول په معينه فاصله قرار لري کرل کېږي . د هر قطار فاصله ۹۰ سانتي متره او د بوټو تر منځ ۱۵-۴۰ پورې فاصله په نظر نيول کېږي او د ۲.۵-۷.۵ په ژوروالي سره کرل کېږي او ټول کرنيز عمليات وربانديې په صحيح ډول صورت نيسي . او کولای شو چې د قطارونو تر منځ وړې ويالې جوړې شي چې د دې ويالو په مرسته بوټي په منظم ډول اوبه کړو او هم په دې طريقه کې اوبه کمې په مصرف رسيږي او د لږو اوبو پواسطه کولای شو چې ډېره ساحه اوبه کړو او د خاورې د کلکېدو څخه مخنيوی وکړو چې په نتيجه کې نبات په آسانی سره شين شي او هم په دې طريقه کې کم تخم استماليږي . او د لوبيا د کرلو له پاره مناسبه طريقه ده.

د قطارونو په شکل د تخم کرل

د لوبيا مختلط (ګډ) کرل :

معمولا شنه لوبيا د جوارو ، کچالو، قهوه او باقلي سره کرل کېږي په دغو نباتاتو کې رقابت د کرلو د سېستم سره فرق کوي . اوهم د اړوند فصل اوږدوالي پورې اړه لري .

د مختلط کرلو ډولونه :

۱:په منظم ډول مختلط کښت   ۲ : د وخت د تغير مختلط کښت   ۳: مخلوط مختلط کښت

۱:په منظم ډول مختلط کښت : Row inter cropping

په دغه سېستم کې لوبيا او جوار په معلومو قطارونو کې په معلومو فاصلو په نسبي وختونو کې کرل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: د وخت د تغیر مختلط کښت : Rely cropping

دا هغه سېستمونه دي چې نباتات په کې ګډ ډول کرل کېږي (یعني دوه ډوله نباتات) چې معمولا دوهم کرنیز نبات يې لوبيا دي . لومړۍ نبات چې ګل وکړي نو بيا دوهم کرنیز نباتیعني لوبيا کرل کېږي.

۳: مخلوط مختلط کښت : Mixed cropping

په دغه سیستم کی نباتات په مخلوط ډول سره کرل کیږی اوپه معلوموقطارانوکی نه کرل کیږی دکرلوپه دغه طریقه کی معمولا ددوڅخه زيات نباتات کرل کیږی مثلا جوار،لوبيا اوباقلی کرل کیږی.

۲: د کښت وخت : Seeding time

د لوبيا ټول ډولونه باید په خپل وخت کې وکرل شي. ټيټ قد لرونکي لوبيا په هغو ځایونو کې چې هوا يې ګرمه وي د دلوې او حوت میاشتو کې کرل کېږي . او په يخو ځایونو کې د لوړ قد لرونکي لوبيا تخم د حوت د میاشتې نه تر جوزا پورې کرل کېږي.

۳: د تخم اندازه : Seeding rate

هغه تخمونه چې د کرلو له پاره کارول کېږي د هغوئ د رطوبت اندازه باید ۷-۱۰ فیصده وي ځکه هغه تخمونه چې د شنه کېدو فیصدي يې د ۷-۱۰ څخه ټیټه وي هغه نه شنه کېږي . که چېرې د کرلو څخه څو ورځې مخکې د لوبيا تخم په مرطوب ځاې کې کېښودل شي نو دا د شنه کېدو سره مرسته کولائ شي چې دا غوره طریقه ده . هغه تخمونه چې د کرلو له پاره کارول کېږي باید په بوجیو يې فشار رانه شي او په ځاې کې زېرمه شوي وي . که چېرې د تخمونو پوښ مات شي یا درز يې کړې وي د هغه تخمونو څخه کاربوهایدریت راوځي چې د کرلو څخه وروسته خوسا کېږي . هغه ډولونه يې چې تاکونه تولیدوي (یعني تکیئ ته چې ضرورت لري) د يو جریب له پاره ۶-۸ کیلو ګرامه تخم سپارښتنه کېږي. او هغه ډولونه چې بوټي تولیدوي په يو جریب کې ۱۶-۱۸ کیلو ګرامه تخمسپارښتنه کېږي.[۴]

په وچو سیمو کې تخمونه د مرطوبو پرتله کم وکرل شي.

او همدارنګه د ۱۰۰ متره مربع ساحې له پاره ۶۰۰ ګرامه تخم په نظر کې نیول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴: اوبه کول : Irrigation

کله چې لوبیا په ګلانو پېل کوي باید منظم اوبه شي او همدارنګه د نبات په شاوخوا کې د اوبو د ډنډېدو څخه مخنیونې وشي.

د کافي اوبو مقدار او د هغې توزیع د لوبیا د کښت له پاره ضروري ګڼل کېږي . د شنو لوبیا د اوبو مقدار او مدت د خاورې په رطوبت ، اقلیمي شرائطو او د نمویي فصل په اوږدوالي پورې اړه لري .

معمولا شنه لوبیا د ۳-۵ ځلې پورې خړوبوي او هر ځلې په هر هکتاره ځمکه کې د ۸۰-۱۰۰ ملي متره پورې اوبه ورکوي(یعنې خړوبوي یې). دې ته مو باید پام وي چې د شنو لوبیا ریښې ډېرې ژورې نه ځي یعنې سطحي دي چې ډېرې اوبه د حاصل د کموالي باعث ګرځي یعنې د نمویی فصل په جریان کې ډېر ځلې اوبه نه‌شي.

او باید د ضرورت په وخت کې اوبه شي . او همدارنګه د ګل کولو په وخت کې زیاتو اوبو ته ضرورت لري که چېرې په دغه مرحله کې اوبه ډېرې یا کمې شي نو د ګلانو د رژېدلو باعث ګرځي.

یا په بل عبارت شنه لوبیا سطحي ریښې لري نو په همدې اساس زیاتو اوبو ته اړتیا لري خصوصا د ګل ، پلي او د مېوې نیولو په وخت کې د لوبیا فصل ته زیاتې اوبه ورکړل شي.

شنه لوبیا د نورو بوټو پرتله اوبو ته لږه اړتیا لري ، که چېرې د اورښت په فصل کې کرل کېږي، له خړوبولو پرته روزل کېږي ، د افغانستان په شرایطو که خړوب نه شي حاصل نه ورکوي.

۵: سره (کود) : Fertilizer

د حاصل د زیاتوالي له پاره دې عضوي او کېمیاوي سرې تطبیق شي عضوي سره (حېواني یا نباتي)

دظهٔ کرلو څخه مخکې په ۱۰۰ متر مربع ساحه کې ۱۰۰۰ کیلو ګرامه واچول شي .

کېمیاوي سره (NPK) په ۱:۳:۱ تناسب استعمال شي .

نایتروجن : ۶۰۰ ګرامه

فاسفورس : ۱۸۰۰ ګرامه

پوټاشیم : ۶۰۰ ګرامه

په هره ۱۰۰ متره مربع ځمکه کې ښه مناسبه ده چې د سرې پورتنۍ اندازه استعمال شي.

لوبیا د نورو دانه ایزو نباتاتو په شان د فاسفورس او پوټاشیم لرونکو سرو سره ښه توافق لري.
معمولا د خزان په فصل کې یا د ژمي په اوایلو کې ۳۰-۴۰ ټنو پورې حېواني سره په یو هکتاره ځمکه کې استعمال شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶: د هرزه بوټو کنترول : Weed control

د لاس په واسطه للون کول تر ټولو ښه طریقه ګڼل کېږي . که چېرې وغواړو چې هر زه بوټي په پټي کې پیدا نه شي نو باید د فصل د کرنې څخه مخکې د Treflan ۰.۲-۰.۳ لیتره په یو جریب کې استعمال شي نو د هرزه بوټو به څخه مخنیوې وشي.

که چېرې د لوبیا په فصل کې د قطارونو تر منځ کافي فاصله وجود ولري نو په مېخانیکي توګه کولای شو چې اسانۍ سره هرزه بوټي کنترول کړو . د ټول نمویي فصل په جریان د هرزه بوټو کنترول د ۲-۳ ځلې پورې کفایت کوي . د هرزه بوټو د کنترول له پاره باید د کرلو څخه مخکې Treflan او (EPTC) استعمال شي . د شنو لوبیا د شنه کېدو څخه مخکې کولای شو چې (دي نېترو) ۳-۶ ګیلو ګرام په هکتار څمکه کېاستعمال شي. د هرزه بوټو (ناموخي بوټي) کنترول باید په منظم ډول تر سره شي د مېخانیکي کنترول چلند کې باید کوشش وشي چې د نبات سطحي ریښو ته زیان ونه رسیږي.

۷:د حاصل راټولول او اداره :

د حاصل اخستل په مناسب وخت کې د حاصلاتو د زیاتوالي سبب ګرځي او حبوبات هغه وخت راټولیږي چې فزیولوژیکي پخېدو ته ورسیږي یعنې کله چې یې وده ودریږي.

او همدارنګه د ګل د نیولو څخه ۱۷-۲۵ ورځې وروسته حاصلات ټولېږي . ټول پلي باید په هغه وخت ټول شي چې دانې یې روښانه شین رنګ ولري غوښین وي او دانې یې شنې وي . که چېرې تر ډېر وخت پورې پرېښودل شي نو د دانو کیفیت یې خرابیږي او خپل روښانه رنګ د لاسه ورکوي . پلي مخکې له دې چې د ورځو په اوږدو کې هوا ګرمه شي ټول شي او د هغې وروسته په یوه ټوکرۍ کې واچول شي او لاندې یې یو لوند ټوکر واچول شي تر څو رطوبت دلاسه ور نه کړي او په سیوري کې کېښودل شي . کله چې په شنه حالت ټول شي باید په ۲۴ ساعتونو کې په تازه ډول مصرف ورسیږي . او همدارنګه کولائ شو چې په صفر سانتي ګراد کې چې رطوبت د (۹۰ - ۸۰) ٪ پورې وي د زیات وخت له پاره ذخیره کړو چې شنه لوبیا د کوټې په حرارت کې د ۴-۵ ورځو پورې ساتلای شو.

که چېرې په شنو لوبیا باندې اوبه وپاشل شي نو د هغې د زېرمې وخت اوږدیدلائ شي . هغه شنه لوبیا چې زخمي وي باید د نورو شنو لوبیا سره یو ځای زېرمه نه شي . شنه لوبیا د رومیانو ، کېلې او منو سره زېرمه نه شي ځکه چې نوموړې مېوې ایتایلین ګاز تولیدوي.او همدارنګه د پیازو او مرچکو سره یو ځای انتقال نه شي ځکه له دوی څخه بوئ اخلي . د لوبیا په شنه ډول راټولول باید د سهار یا د شپې له خوا صورت ونیسي ځکه چې په دغو وختو کې یې نقصانات کم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا راټولول یو له مهمو مرحلو څخه ګڼل کېږي معولا د شنو لوبیا داني د ټولولو په وخت کې ۴۰٪ په شاوخوا کي رطوبت لري او د پوښ رطوبت یې ۸۰٪ وي حاصلات یې راټولوو.

که چېرې دغه پورتنۍ ذکر شوي اندازه د رطوبت یې کمه شي د حاصلاتو د ټولولو په وخت کې د دانو د رژېدلو باعث ګرځي چي دي ته مو پام وي چې شنه لوبیا د هغه ماشین پواسطه راټولولائ شو چي پرېکوونکي غابښونه لري . د دغه ماشین د پرېکوونکو غابښونو د پاسه ساتونکي څرخونه وجود لري وصل شوي وي چي د بوټي د پرېکولو څخه وروسته د یو قطار په شکل بل طرف ته انتقالوي . د دې ماشین په واسطه په یو وخت کي د ۲-۴ پورې قطارونه راټولولائ شو.

او همدارنګه سپین لوبیا چي عموما په تازه او تنکي ډول په مصرف رسیږي داني مخکي د رژېدو او کاملي ودي څخه تخمونه او داني په لاس په وسطه جلا کېږي . د پراخو ساحو په صورت کي د رېبلو د ماشین آلاتو څخه کار اخیستل کېږي.

د لوبیا د فزیولوژي پخېدلو تر پراو پورې په کرونده کي پاتي کېږي او له وچېدلو وروسته یې راټولوي او زېرمه کوي یې ، تخم یې له ۲ نه تر ۴ کلونو پورې ساتل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبيا مهمې ناروغۍ او افتونه :

د لوبيا مهمې ناروغۍ :

شنه لوبيا خصوصا د اسيا په غرب کې د يو ګڼ شمېر ناروغيو تر اغېزې لاندې راځي او نوموړي نبات ته ډېر زيات زيانونه اړوي ، د سوځند يا (بلايټ) ناروغي ، زنګ او بلاخره د تنو نيماتودي د ډېرو مهو ناروغيو څخه شمېرل کيږي.

د دې ناروغيو سره د مقابلې عملي لاره د مقاومو ورائټيو څخه ګټه اخېستنه او همدارنګه د ځينو کيمياوي دواګانو لکه : نيلکوزولين (رونيلان) چې يو غوره او اغيزمن فنجي وژونکي دي کار اخستل کيږي.

د سوځند (سوختګي) د مخنيوي له پاره همدارنګه کلورتانيل (براوو) هم مخنيوي له پاره ډېر ګټور برېښي.

د تنو د نيماتودونو د مخنيوي له پاره سېستماتيک نيماتود وژونکو لکه : د الديکارپ څخه ګټې اخيستې سپارښتنه کيږي.

د لوبيا د وايروسي ناروغيو له ډلې نه يو هم د موزائيک ناروغۍ ده د عامل انتقالوونکي يې حشرات دي د پاڼو د ډنډرکو لنډ والي ، د پاڼو په څنډو کې د کم رنګه ژېړو برخو ښکاره کېدل او د پاڼو په منځ کې د تياره شين رنګ رامنځ ته کېدل دي چې د دې ناروغۍ د ډېرو غوره نښو نښانو څخه شمېرل کيږي.

په حاضرو وختونو او شرائطو کې د دې ناروغۍ پر وړاندې د مخنيوي کومه لاره لا تر اوسه نه شته نو بناء پر دې په ناروغۍ ککړ نباتات بايد له منځه يوړل شي . همداراز د ناروغيو پر وړاندې د مقاومو ورائټيو له کرلو څخه ګټه واخيستل شي.

Bean Common Mosaic Virus

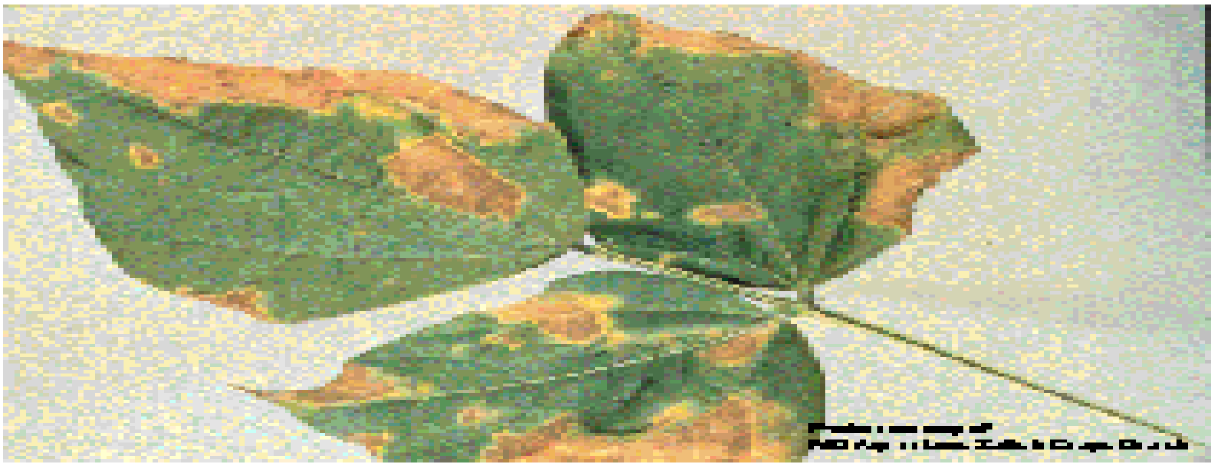

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا مهم افتونه :

یو ګڼ شمېر حشرې په لوبیا باندې حمله کوي چې له دې ډلې څخه ډېره مضره حشره مکسیکویي قانغوزک ده چې دا حشره د اول ځل له پاره په ۱۸۶۴ م کال کې په امریکا کې تشخیص شوې ده . دا حشره د شنو لوبیا او سپینو لوبیا څخه تغذیه کوی .د کیمیاوي موادو پواسطه کولائ شو چې په دواړو مرحلو د (لاروا یا بالغه حشره) له منځه یوسو.

یوه بله حشره چې په لوبیا حمله کوي د لوبیا سپړۍ (Obtectus) ده چې په اکثره وختونو کې د انبارونو او بوجیو د پاسه په کوم کې چې شنه او سپین لوبیا ځای پر ځای شوي وي لیدل کیږي.

دا حشره په کرونده کې خپلې هګۍ د لوبیا د پوښونو دپاسه اچوي چې وروسته بیا لاروا وي له هګیو څخه خارج د نبات یا د لوبیا داني ته انتقال مومي او هلته په خپلې ودې پیل کوي چې وروسته څه وخت څخه بالغه سپړۍ د لوبیا د داني پوټکي سوري کوي او د لوبیا په یوې داني کې ممکن څو سپړۍ وده کړي .د لوبیا پاڼې خوړونکي ګونګټې او د لوبیا (ترپس) د نورو حشراتو ډلې څخه دي کوم چې په شنو او سپینو لوبیا باندې حمله کوي.

د کنترول له پاره یې کولائ شو چې د مقاومو ورائټیو له استعمال څخه ګټه واخلو.

د چشم بلبلي لوبیا د ګل او مېوې خوړونکې چینجي :

دا افت د لوبیا له پوښ او ګل څخه تغذیه کوي او په دې توګه د محصول د کمېدلو سبب ګرځي . د دې افت سره د مبارزې غوره دوا د فورادان ۷۵٪ یعني (مولسیون) دوا ده کوم چې نسبت ۲ پر ۱۰۰۰ کې ده . دا حشرات کولای شي چې لوبیا ته لږ یا ډېر زیان ورسوي.

Cutworms

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله :

لوبیا د نړۍ د مهمو حبوباتو له جملې څخه ده چې د Fabaceae په کورنۍ پورې اړه لري او انسانان یې د تغذیې لپاره په مصرف رسوي چې د پروتینو له کبله ډېر غني دي او د علوفې څخه یې حېوانات استفاده کوی .همدارنګه لوبیا پروتینو څخه علاوه کاربوهایدریت ، فایبر ، ویټامینونه او یو څه مقدار شحمیات لری چې (د انسان د مصرف لپاره ډېر قوي دی) اوس لوبیا په ټوله نړۍ کې کرل کېږی او ښه په زړه پورې حاصل ترې لاسته راځي.

لاسته راغلو څېړنو او مشاهداتو پر اساس ښودل کېږی چې لوبیا لومړې له پیرو څخه او له هغه وروسته د متحده ایالاتو له جنوب غرب څخه لاسته راغلی دي.

د نړۍ له ډېرو غورو دانه ایزو نباتاتو له ډلې څخه یو هم لوبیا دی د نړۍ د لوبیاو د بیلا بیلو ډولونو د کښت لاندې ساحه (۲۴) میلونه هکتاره ده په همدې اساس د حبوباتو په ډله کې لومړې مقام لری د ټولو ډولونو نړېوال منځنې تولید یې (۵۰۰) کیلو ګرامه في هکتاره دی.

لوبیاډېره اندازه پروتین لری د څېړنو او مطالعاتو څخه په ډاګه کېږي ده چې د نبات پروتین په ډېرې چټکۍ سره په میوو او په ځانګړی توګه تخمونو کې ذخیره کیږي د ۶۰-۲۵ ورځو په منځ کې هره ورځ ۱۷میلی ګرام په شا او خوا کې پروتین په نبات کې زیاتیږي.

لوبیا یوکلن بوټی دی او د پېژندل شویو حبوباتو له جملې شمیرل کیږې په همدې یو کال کې خپله بدنی او تخمی وده بشپړوي زمونږ په هېواد کې یې کرلاوس زیات رواج لری. همدارنګه لوبیا دوه مشیمه یی (Dicotyledon) نبات دی.

لکه څنګه چې مو مخکې وویل چې لوبیا د دانه ایزو نباتاتو په ډله کې لومړې مقام لري چې مختلف ډولونه یې زمونږ د ګران هیواد افغانستان او د نړۍ په مختلفو نقطو کې کرل کیږي چې په مناسبو سیمو کې مناسب مقدار محصول تولیدوي.

لوبیا د ګرم موسم نبات دی چې مناسبه حرارت د لوبیا د رشد له پاره د (۲۹-۲۵) سانتي ګراده حدودو په منځ کې ده چې د (۴۰) سانتي ګراد څخه د حرارت درجې څخه پورته دانه نه تشکیلوي او د (۱۵) سانتي ګراد د حرارت درجو څخه په ټیټه حرارت درجه کې رشد (وده) نه شي کولاۍ .لوبیا په داسې خاورو کې شنه کېږي کوم چې د ډېرې حاصلخېزۍ لرونکې وي چې دا ډول خاورې د اوبو او د هوا د نفوز د منني ډېره وړتیا لري.

د لوبیا د کښت له پاره ځمکه په داسې طریقې سره اماده شي چې د تیغ وهنې او زرغونیدلو له پاره غوره محیطي شرائط ولري . او اجازه ورکړي تر څو ریښې ښه وده وکړي او خوراکي عناصر په ډېره اسانۍ سره جذب کړي.

کله چې لوبیا په ګلانو پیل کوي باید منظم اوبه شي او همدارنګه د نبات په شاوخوا کې د اوبو د ډنډېدو څخه مخنیونې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاصل د زیاتوالي له پاره دې عضوي او کېمیاوي سرې تطبیق شي عضوي سره (حېواني یا نباتي)دطِه کرلو څخه مخکې په ۱۰۰ متر مربع ساحه کې ۱۰۰۰ کیلو ګرامه واچول شي .کېمیاوي سره (NPK) په ۱:۳:۱ تناسب استعمال شي.

د هرزه بوټو د کنترول له پاره د لاس په واسطه للون کول تر ټولو ښه طریقه ګڼل کېږي . که چېرې وغواړو چې هر زه بوټي په پټي کې پیدا نه شي نو باید د فصل د کرنې څخه مخکې د Treflan ۰.۳-۰.۲ لیتره په یو جریب کې (استعمال شي نو د هرزه بوټو به څخه مخنیوې وشي).

د حاصل ټولول په مناسب وخت کې د حاصلاتو د زیاتوالي سبب ګرځي او حبوبات هغه وخت راټولېږي چې فزیولوژیکي پخېدو ته ورسیږي یعني کله چې یې وده ودرېږي .او همدارنګه د ګل د نیولو څخه ۱۷-۲۵ ورځې وروسته حاصلات ټولېږي.

شنه لوبیا خصوصا د اسیا په غرب کې د یو ګڼ شمېر ناروغیو تر اغېزې لاندې راځي او نوموړي نبات ته ډېر زیات زیانونه اړوي ، د سوځند یا بلایت ناروغي ، زنګ او د تنو نېماتودونه د ډېرو مهو ناروغیو څخه شمېرل کېږي.

یو ګڼ شمېر حشرې په لوبیا باندې حمله کوي چې له ډلي څخه ډېره مضره حشره مکسیکویي قانغوزک ده چې دا حشره د اول ځل له پاره په۱۸۶۴ م کال کې په امریکا کې تشخیص شوې ده.

دا حشره د شنو لوبیا او سپینو لوبیا څخه تغذیه کوی .د کیمیاوي موادو پواسطه کولائ شو چې په دواړو مرحلو (د لاروا یا بالغه حشره)کې یې له منځه یوسو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپارښتنې :

۱: په هېواد کې د لوړې د کمښت او د کرنې د رغنده پرمختګ له پاره د کرنې ټولې سکتورې(رونیزې ، څېړنیزې ، تولیدي او پوریزې) خواوې باید په بنسټونو واړول شي . چې په ترڅ کې یوه رغنده سیالي منځ ته راشي او په هېواد کې د کرنې د متوازنې ودې سبب ګرځي .

۲: په هېواد کې باید بزګر د وړتیاوو په لوړولو پانګه اچونه وشي ، اړونده چارواکي د نوروپروګرامونوپه ترڅ کې د بزګر د مهارتي زده کړې په اړه په پالیسیو او پروګرامونو کې باید له سره غور وکړي او د کرنې د راتلونکي پرمختګ له پاره د بزګر مهارتي روزنې ته پام راوګرځوي.

۳: د لوبیا نبات د کښت له پاره باید ښه بستر اماده شي او ښه به وی چې د قطار په شکل وکرل شي .

۴:د زیاتو نایتروجني سرو د استعمال څخه دې ډډه وشي ځکه چې د لوبیا نبات د زیاتې نایتروجني سرې په مقابل حساس دی .او له بلې خوا دا کولای شي چې په خپله د نایتروجن اړتیاوې څه نا څه پوره کړي.

۵:هغه خلک چې د غوښې څخه استفاده نشي کولای نو د پروتینو د پوره کولو لپاره دې د لوبیا څخه استفاده وکړي.

۶:لوبیا باید په خام شکل سره ونه خوړل شي ځکه چې د هاضمې سېستم خرابوي.

۷: د لوبیا د لوړ قدو بوټو له پاره باید پایې (تکیه) ولګول شي .او د قطار په شکل دې وکرل شي تر څوچې د هرزه بوټو کنترول یې په اسانۍ سره وشي.

۸:همدارنګه کله چې سړه هوا او ګنګلونه په بشپړه توکه مات شي او خاوره توده شي د شنه لوبیا د کرلو له پاره مناسب وخت ګڼل کېږي.

۹:کله چې لوبیا په ګلانو پېل کوي باید منظم اوبه شي او همدارنګه د نبات په شاوخوا کې د اوبو د ډنډېدو څخه مخنیونې وشي.

۱۰: د لوبیا مقاومې ورائټي باید استعمال شي چې د ناروغیو او افتونو په مقابل کې مقاومت ولري او پهزړه پورې حاصل ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه :

۱: احمد ، نور احمد . غله جات و حبوبات .کال ۱۳۸۷ لمریز. وزارت معارف معینیت تعلیمات تخنیکیومسلکی ریاست انکشاف نصاب تعلیمی مدیریت تالیف کتب و تهیه مواد ممد درسی ص (۱۰۹-۱۰۱).

۲: خوږیاني . متین . محمد آقا ، سابه .کال ۱۳۷۹ لمریز .الازهر خپروندیه ټولنه.ص(۴۵-۴۶).

۳: دودیال . محمد بشیر . طبي بــوټي . اکال ۱۳۸۳ لمریز. لازهر خپروندیه ټولنه ، ص (۴۸-۴۷) .

۴: ډاډمن. محمـد اغا. سبو روزنه.کال ۱۳۹۰ لمریز.ختیځ خپروندویه ټولنه جلالکوټ.ص (-۲۰۰ ۲۰۵).

۵: ډاډمن. محمـد اغا. غلې داني .کال ۱۳۹۱ لمریز. مومند خپروندویه ټولنه ننګرهار.ص (-۱۶۳ ۱۸۷).

۶: رستکار . محمد علی . دیمکاری .کال ۱۳۷۸ لمریز . کتابخانه ملی ایران .ص ۳۶۲ .

۷: ریان . پوهیالي قسیم الله. د غلو تولید او روزنه لېکچر نوټ.کال ۱۳۹۲ لمریز . د کرنې پوهنځې شبخ زاید پوهنتون . ص (۱۱-۲).

۸: سید منتظر شاه ، د کرنیز کوپراتیف بنسټونه او د یو لړ مهمو نباتاتو د روزنې مهارتونه ، اسد دانشخپرندویه ټولنه ، کال ۱۳۸۹ لمریز ، مخونه (۷۲-۶۹).

۹: غفارزوی . دعوتیار . انجینر محمد اجمل . عمومي زراعت . چاپ کال نه لري. میهن خپدوندویه ټولنه .ص (۳۵۸).

۱۰: http:"danesnameh.roshd . Ir / mavara – index.

۱۱:File://G:\bean\Phaseolus vulgaris - Wikipedia, the free encyclopedia.htm

و من الله توفیق

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library